

**Konference *Alternative Futures and Popular Protest***

Manchester, 15.–17. dubna 2009

V polovině letošního dubna se v Manchesteru uskutečnil již 14. ročník konference „*Alternative Futures and Popular Protest*“. Také letošní setkání, které opět organizovali Colin Barker a Mike Tyllesley z manchesterské Metropolitan University, zachovalo původní cíl této série konferencí. Tím je od počátku analýza a diskuse nad dynamikou lidových hnutí se silným důrazem nejen na jejich organizaci a strukturu, ale také a především na myšlenky a ideologie, které je mobilizují a udávají jim další směr. Kromě pochopitelné kontinuity hlavního obsahového zaměření konference byla rovněž zachována i její široká multidisciplinarity, která je v oblasti výzkumu sociálních hnutí a politické mobilizace již tradičním jevem. Prostor tak dostaly příspěvky z oblasti sociologie, politické vědy a mezinárodních vztahů, ale i ze (sub)disciplín, jako jsou kulturologická studia, sociální psychologie, historie, geografie nebo psychoanalýza. Pestrost disciplín byla dále doplněna pestrostí zemí původu účastníků: přes silné zastoupení britských či irských sociálních vědců bylo možné setkat se rovněž se španělskými, jihoafrickými, americkými, polskými, australskými, kanadskými nebo tureckými účastníky a jejich pohledy na politický aktivismus v různých kontextech a geografických oblastech. Celkem se konference účastnilo přes 60 vystupujících (převážně akademiků, ale také několik aktivistů) s více než 40 příspěvky, které byly rozloženy do 6 sekcí. Každá sekce se pak skládala přibližně ze tří panelů, obsahujících dva až tři příspěvky. Jedním z mála slabých míst konference byl ne zcela konzistentní způsob sestavování jednotlivých panelů: některé z nich byly namísto společných metodologických, teoretických či tematických rysů spojeny spíše na základě společného geografického zaměření příspěvků či oblasti původu autorů. To na jedné straně limito-

valo např. možnost srovnávání některých rysů kolektivního jednání napříč různými oblastmi (což je dnes zřejmě nejrozšířenější způsob analýzy politického protestu), na straně druhé byl nicméně tento fakt také zdrojem některých podnětných debat a přinesl např. zajímavá srovnání různých typů politického aktivismu v jedné oblasti (konkrétně se to týkalo střední Evropy).

Celkově bylo možné během konference rozlišovat dva základní druhy příspěvků: metateoretické či filozofické, které diskutovaly zejména současný stav celé subdisciplíny nebo se věnovaly obecnějším normativně zaměřeným problémům; a konceptuálně-empirické studie, které se buď snažily o aplikaci, reformulaci či rozvíjení některých konceptů a teorií na konkrétním empirickém materiálu, nebo které měly za cíl představit stav politických a sociálních konfliktů a jejich hlavní aktéry v jednotlivých regionech či zemích.

Prvnímu typu příspěvků dominovaly zejména dvě kriticky laděné prezentace od Jeffa Goodwina (New York University) a Johna Krinskyho (The City College of New York), které se z větší části obsahově překrývaly. Goodwin se zamýšlel zejména nad celkovou proměnou studia kolektivního jednání ve vztahu ke konceptu kapitalismu a politické ekonomie, které hrály v americké sociologii 70. let minulého století klíčovou roli při vysvětlování dynamiky sociálních hnutí a které vytlačily předcházející psychologizující přístupy. Současná studia politické mobilizace podle Goodwina nicméně tyto koncepty v drtivé míře ignorují: jde tak podle něj o paradoxní jev v situaci, kdy globální kapitalismus stále více dominuje sociálním vztahům a intenzivně formuje i ty kolektivní aktéry a politické konflikty, které nejsou s ekonomickými nebo sociálními tématy primárně spojeny. Ilustrativní v tomto kontextu bylo Goodwinovo upozornění na „podivné zmizení“ termínů politické ekonomie nebo kapitalismu z předních akademických periodik věnujících se studiu sociálních hnutí, které

doložil jejich stručnou obsahovou analýzou. Tématem marxismu při studiu politického aktivismu se zabýval rovněž J. Krinsky, který se s Goodwinem shodl na relevanci marxismu (byť inovovaného) pro analýzu současného kolektivního jednání. Na rozdíl od Goodwina byl nicméně více konkrétní, a věnoval se již vybraným konceptům marxistické teorie, které by podle něj pomohly vyplnit prázdná místa současných studií a lépe je teoreticky integrovat. Vyjmenoval přitom čtyři klíčové z nich – dialektiku, totalitu, imanenci a praxi. S jejich pomocí, argumentoval Krinsky, by bylo možné propojit stávající koncepty vyvinuté např. v rámci teorie politického procesu, s ostatními oblastmi relevantními pro celistvé pochopení kolektivního jednání – tj. např. s analýzami politické ekonomie. Dalším příspěvkem na ryze teoretické úrovni pak byl kritický pohled na současný stav teorie revolucí, který přednesl jeden z hlavních pořadatelů konference, Colin Barker. Hlavním tématem diskuse zde byla kritika klasiků teorie revoluce a sociálních hnutí pro jejich opomíjení revolučních možností rovněž v současných vyspělých kapitalistických společnostech. Může protestní cyklus skončit revolucí? Nejsou současné teorie sociálních hnutí a jejich koncepty příliš restriktivní pro promýšlení této eventuality? Za jakých podmínek by byli současní kolektivní aktéři schopni v budoucnu nastolit demokratičtější společnost? Tyto a další otázky zazněly při Barkerově vystoupení. Podobnému tématu, byť z více filozofické perspektivy, byla věnována prezentace Laurence Davise (National University of Ireland). Ten nabídl publiku exkurz do revolučního personalismu a „osvobození“ v každodennosti, který se vynořil v kontrakultuře 60. let a byl krátce poté systematicky artikulován zejména v textech M. Bookchina. Davis přitom poukázal zejména na pozdější zřetelnou proměnu Bookchinova chápání sociální změny v jeho kritice „lifestylového“ anarchismu v 90. letech a pokusil se o vyvození důsledků této

proměny pro celkový vývoj anarchistického hnutí.

Pro druhý typ příspěvků byl z obsahového hlediska charakteristický především silný důraz na propojování konceptuálních a teoretických prvků s konkrétními empirickými případy mobilizací a daty. Značné pozornosti se dostalo hnutí za práva žen, které již tradičně zabírá velkou část současných studií politického protestu. Jedním z témat v této oblasti bylo hnutí za reformu porodnictví, které na irském příkladu představila Christine Bermingham (Dublin City University). Její práce se zaměřila na samotnou identifikaci tohoto typu irského aktivismu a na možnosti jeho označení za (vznikající) sociální hnutí. Autorka se mj. zaměřila na vztah tohoto typu politického protestu k vlastnímu ženskému hnutí, na jeho ideologii a programovou výbavu nebo kolektivní identitu a organizační strukturu a pokusila se tato zjištění srovnat s podobně zaměřenými hnutími zejména v USA. Další příspěvek zabývající se souvislostmi okolo ženského hnutí přednesla Celia Valiente (Universidad Carlos III) a zaměřila se v něm na španělský feminismus v období autoritativního režimu od konce třicátých let do r. 1975. Tato prezentace se naopak soustředila na vztah mezi sociálním hnutím a restriktivním politickým režimem, který je podle autorky pro taktiku, cíle a spojení hnutí zcela určující. Zajímavým námětem zde bylo rozšíření konceptu tzv. „spících“ sociálních hnutí rovněž na nedemokratické či méně rozvinuté společnosti. Studiemi geograficky či kulturně vzdálenějších ženských hnutí se zabývala Tova Benski (College of Management) a Lindsey German (britská aktivistka a politička). První se zaměřila na aktivity izraelsko-palestinského mírového ženského hnutí „Ženy v černém“ s důrazem na analýzu jeho repertoáru a symbolické roviny jeho činnosti. Druhý příspěvek se pak věnoval roli muslimských žen při propojování mírových a ženskoprávních témat po r. 2001 v Británii.

Další skupinu témat představovalo současné ekologické či „klimatické“ hnutí a jeho odnože či proti-hnutí. Ian Gardner (University of Bangor) se zde zabýval opozicí vymezující se proti výstavbě větrných elektráren ve Spojeném království a dalších západních zemích. Gardner se zaměřil na to, zda jde spíše o reakce místních obyvatel a komunit, o širší sociální hnutí, nebo pouze o víceméně náhodný průnik různých zájmů nad tímto tématem. Pro svoji analýzu mj. využil analýzu sociálních sítí a rozbor diskurzů souvisejících s alternativními energetickými zdroji. Aktuální sociální fenomén si jako téma svého příspěvku zvolil Peter North (University of Liverpool), který se věnoval stále sílícímu klimatickému aktivismu. Ten se podle Northa může stát novým sociálním hnutím naší doby, neboť problematika změny klimatu dalece překračuje ostatní témata „zelené“ politiky (jaderná energie, ropný zlom atd.), které stály u zrodu současného environmentálního hnutí. North se v kontextu této problematiky zaměřil na popis lokálního aktivismu v Liverpoolu a na problémy a mechanismy přenášení výše uvedených obecných rámců do podmínek místních ekologických skupin.

Studie náboženských hnutí byly na konferenci zastoupeny mj. příspěvky Scotta T. Fitzgeralda (University of North Carolina) a Mansoura Pourmehdiho (Manchester Metropolitan University). První z vystupujících se zaměřil na současné vztahy mezi náboženskými iniciativami a státem v USA, zejména během éry Bushovy administrativy. Zdůraznil zejména značný symbolický vliv evangelikálních iniciativ a organizací na veřejné politiky a jejich schopnost ovládnout značnou část veřejného diskurzu díky propojování náboženských a každodenních témat. Druhý z autorů se naopak zaměřil více do historie, když si za své téma zvolil tzv. hašašiny, radikální perskou náboženskou sektu z 11. století. Pourmehdi kriticky poukázal na snahy o spojování tohoto historického řádu se současným islámským terorismem a následně jej předsta-

vil jako aktéra splňujícího základní atributy sociálního hnutí, jehož militantní strategie a repertoár pramenily ze sociálních, politických a kulturních podmínek tehdejší doby.

Konference nicméně vedle těchto témat nabídla rovněž tradičnější (a britské sociologii jistě bližší témata) – tj. odbory a dělnické hnutí. Tématem stávek a protestů zaměstnanců londýnského metra, snad nejvíce stávkujícího odvětví ve Velké Británii, se zabýval Ralph Darlington (University of Salford). Ten nejprve analyzoval historii protestního jednání v tomto kontextu za posledních 10 let a následně se věnoval mechanismům, které spojovaly různé podmínky a požadavky zaměstnanců a jejich protestní repertoár. Důraz byl přitom kladen na analýzu vztahů mezi zaměstnanci, jejich pracovních podmínek, strategií odborových elit a vyjednávacích příležitostí celého odvětví na straně jedné, stejně jako konkrétní podmínky a příčiny nespokojenosti zaměstnanců a strategie managementu a zaměstnavatelů na straně druhé. Analýzu mobilizace australských odborů před volbami v r. 2007 nabídli Ben Spies-Butcher a Shaun Wilson (Macquarie University). Ti se snažili ukázat, že i přes veskrze pesimistické pohledy na budoucnost odborů ve vyspělých společnostech je tento aktér i nadále schopen účinné mobilizace, a může tak obnovit svůj vliv na politickou sféru. Na australském příkladu přitom popsali, jaké mobilizační strategie byly v tomto případě využívány a jaká byla dynamika jejich dopadu na volební chování. Příspěvek o řeckém hnutí solidarity s napadenou bulharskou odborářskou aktivistkou C. Kuneovou od Athanasiose Tsakirise a Marie Penderakiové (University of Athens) se toto hnutí snažil vylíčit jako určitý průsečík mezi aktivismem za práva žen, hnutím proti rasismu a novými odborovými iniciativami. Tuto kombinaci různých typů kolektivního politického jednání, která je podle autorů v Řecku poněkud neobvyklá a může být zárodkem mnohem obecnějších po-

žadavků sociální solidarity, pak analyzují jednak z hlediska podmínek jejího vzniku, jednak z hlediska idejí a symboliky, která ji motivovala.

Značnou část konferenčních příspěvků konečně zabraly také studie politického aktivismu z méně rozvinutých zemí. Srovnání ekologického aktivismu v Indii a Skotsku v kontextu analýzy procesů „učení se“ sociálních hnutí nabídli Eurig Scandrett (Queen Margaret University), Jim Crowther a Atiko Hemni (Edinburgh University). Jejich cílem bylo identifikovat procesy genese, distribuce a překladů různých druhů vědění sociálními hnutími do politické praxe a způsoby jejich využívání v opozici k tradičním/dominantním formám expertízy. Samina Luthfa (Independent University) představila kontext a dopad násilných protestů proti otevírání uhelného dolu Phulbari v Bangladéši. Tématem analýzy byly prostorové, organizační, socio-politické a kulturní faktory, které vedly k mobilizaci místní komunity i nadnárodních ekologických organizací proti tomuto záměru, přičemž silný důraz byl kladen na perspektivu a motivy aktivistů. Následně byly rozlišeny motivace jednotlivých vrstev aktivistů, které se na celé kampani podílely, a zhodnocen význam místních protestních skupin pro úspěch kampaně. Analýzu protestů a sociálních hnutí v Jihoafrické republice dále nabídli Luke Sinwell (University of Johannesburg) (příspěvek na téma mobilizace komunit v chudinských čtvrtích) a Peter Dwyer (Ruskin College) (relevance anti-kapitalismu ve vyspělých zemích pro aktivisty za ekonomickou a sociální spravedlnost v jižní Africe). Panel věnovaný současnému politickému protestu ve střední Evropě tvořily příspěvky Grzegorze Foryse (Pedagogical University of Cracow), Stevena Saxonberga a Ondřeje Císaře, a Jiřího Navrátila (Masarykova univerzita). Forys zkoumal dvě hlavní vlny protestů polských zemědělců (1989–1993 a 1997–2001). S pomocí klasické analýzy protestních událostí dospěl k závěrům, že jejich klíčovými akté-

ry byli především majitelé větších modernizujících se farem, hlavní vznášené požadavky byly ekonomické povahy a že hlavní příčinou obou vln byla pociťovaná zhoršující se ekonomická situace zemědělců. Text O. Císaře a S. Saxonberga na vybraném příkladu demonstroval, že navzdory převládající kritice závislosti organizací občanské sféry v postkomunistických zemích na externím financování může být právě model získávání zdrojů od zahraničních dárců příčinou, proč nedochází ke kooptaci a umírnění požadavků aktérů, ale naopak k udržení jejich razance a radikálnosti. Konečně poslední příspěvek tohoto panelu se soustředil na vývoj alterglobalizačního hnutí v kontextu současného protiválečného aktivismu: nejprve byla rozlišena dynamika severoamerické a evropské větve hnutí, a na českém případě byly následně detailně ilustrovány konkrétní strategie a mechanismy prolínání obou forem současného politického protestu.

Mimo již zmíněných byly na konferenci představeny rovněž příspěvky týkající se např. spotřebitelského aktivismu ve vyspělých zemích nebo vybraných sociálních hnutí 18. století a 19. století. Obecně lze konstatovat, že konference letos splnila cíl, který dlouhodobě deklaruje: propojila akademické debaty nad obecným směřováním studií sociálních hnutí s ilustrativními empirickými studiemi aktivismu ve vyspělých i rozvojových zemích a umožnila setkání a výměnu zkušeností akademikům i aktivistům z různých částí světa v přátelském prostředí Metropolitan University. Přířizující byla na celém podniku zejména zmíněná multidisciplinarita účastníků a různorodost jejich teoretických přístupů a metodologických perspektiv: ta všem poskytla nejen dostatečný prostor pro hlubší reflexi obecnějších souvislostí studia moderních sociálních hnutí, ale i fascinující pohled na rozmanitost současných i minulých forem politického odporu napříč hranicemi a kulturami.

*Jiří Navrátil*